

**Perspectiva diversității în Viena Luminilor.
Popasul vienez al lui Gheorghe Șincai.
1779 - 1780**

*ANA-MARIA ROMAN-NEGOI
Universitatea „1 Decembrie 1918,” Alba Iulia*

Istoriografia românească a fost constant preocupată de subiectul Școlii Ardelene, ca moment de referință în afirmarea culturii naționale. Marile figuri ardelene ca Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai sau Ioan Budai-Deleanu au făcut obiectul unor serioase producții istoriografice care au urmărit fie o radiografiere biografică, fie identificarea în profilul lor intelectual a elementelor care îi ancorează în gândirea europeană a epocii luminilor. Plasat între Samuil Micu și Petru Maior, Gheorghe Șincai constituie un important punct de reper în evoluția iluminismului românesc. Este binecunoscută în istoriografie și literatură fascinația pe care perioada romană a exercitat-o asupra sa, constituind practic punctul de demaraj în formarea istoricului de mai târziu. Experiența romană nu a fost însă singulară, formarea și maturizarea sa intelectuală fiind un proces continuu care a inclus și importantul popas vienez (1779-1780), dar și contactul benefic cu atmosfera intelectuală a Budapestei începutului de secol XIX. Cercetarea de față urmărește sondarea etapei vieneze a vieții eruditului Gheorghe Șincai, văzută din perspectiva unei evoluții spirituale prin contactul cu o lume cosmopolită, dinamică și preponderent laică. Am acordat o atenție deosebită nu atât motivelor care au determinat rămânerea sa în Capitala Imperiului alături de Petru Maior, cât mai ales atmosferei intelectuale, contactelor cu mediul universitar și cu marile personalități ale epocii care au contribuit la desăvârșirea profilului său iluminist. Experiența vieneză a apărut din acest punct de vedere ca o alteritate benefică, un prilej de reșezare a opțiunilor și o certă orientare spre iozefinism.

Sfârșitul deceniului opt marca în plan european maturizarea iluminismului, avântul anticlericalismului, precum și fenomenul transformării vechilor centre de recepție a ideologiei veacului în centre de emisie,¹ iar Viena finalului de secol XVIII constituie unul din cele mai bune exemple. Românii care își îndreaptă pașii spre studii în capitala Imperiului în această perioadă au

¹ Romul Munteanu, *Literatura europeană în epoca luminilor*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 16.

marea oportunitate de a fi părtași în mod direct la marile framântări și confruntări ideologice care conduc la triumful ideii de schimbare.

Anul 1779 reprezintă pentru Petru Maior, Gheorghe Șincai și Ioachim Pop, alumnii trimiși de episcopul Grigore Maior în capitala vechiului Imperiu Roman, momentul finalizării studiilor de filozofie și teologie sub atenta îndrumare a Congregației de Propaganda Fide. Urma implicit întoarcerea în țară, unde trebuiau să răspundă așteptărilor Bisericii Catolice care investise în formarea lor. Traseul de întoarcere includea și trecerea prin Viena, capitala Imperiului Habsburgic, o Vienă care încerca ruperea progresivă de Biserică și orientarea autonomă pe drumul laicității în beneficiul controlului absolut al statului.

Viena finalului de secol XVIII echivala cu locul unde își dădeau întâlnire cele mai diverse curente culturale, între care, literatura iluministă, jansenismul și galicanismul se bucură de o largă circulație. Este în egală măsură o Vienă încă latină și mai ales germană care promova un tip european austriac în care cele două mari culturi își dau mâna.² Din punct de vedere politic momentul 1779 înseamnă ultimul an al domniei Mariei Tereza și ultimul an al coregenței lui Iosif care aștepta nerăbdător să beneficieze singur de controlul Imperiului. Este un an care marchează tensionarea la maximum a raporturilor dintre cele două facțiuni, cea conservatoare-nobilimea și clerul, sprijiniți de catolica împărăteasă Maria Tereza și cea de orientare liberală, care reunea intelectualii vremii și noua funcționărimă, sprijinită de viitorul împărat Iosif al II-lea.³ În aceste condiții raporturile stat-biserică se tensionează, statul fiind pregătit să pună în practică acumulările teoretice pentru controlul absolut. Din unghiul perspectivei ideologice Viena se recomanda prin prelungirile Barocului creând terenul propice pentru afirmarea valorilor naționale.⁴ În acest cadru, amestec de iluminism, reformism terezian, Reformă Catolică, descoperim Universitatea, care devine în finalul secolului al-XVIII-lea avangarda reformelor și promoarea schimbării și modernizării habsburgice. Oraș de aproximativ 200.000 de locuitori,⁵ capitală a unui Imperiu aflat într-o puternică concurență cu Prusia lui Frederic al II-lea, Viena se pregătea pentru deceniul nouă deschizându-se către nou, către diversitate, către asimilare.

² Pompiliu Teodor, *Sub semnul Luminilor. Samuil Micu*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 98.

³ Maria Protase, *Petru Maior-Un ctitor de conștiințe*, București, Editura Minerva, 1973, p. 45.

⁴ *Ibidem*, p. 64.

⁵ Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 115.

Spre acest centru își îndreaptă pașii cei trei români formați de Congregație, nu înainte de a solicita printr-o scrisoare, semnată așa cum arată cele mai recente cercetări de Petru Maior și nu de Gheorge Șincai cum s-a crezut inițial,⁶ o suplimentare a sumei de bani destinată călătoriei, motivația principală constituind-o starea de sărăcie a țărilor prin care vor trebui să treacă, afectate de pe urma recentului război austro-prusac. Istoriografia românească a insistat destul de mult asupra motivelor pentru care numai Șincai și Maior rămân în capitala Imperiului, opiniile fiind împărțite în două poziții: reținerea din interese de stat de către Maria Tereza⁷ sau opțiunea personală a celor doi de a beneficia de atmosfera de emulație intelectuală și de a-și continua cercetările.⁸ Majoritatea celor care subscriu primei ipoteze citează frecvent

⁶ Ioan Dimitriu Snagov, *Românii în arhivele Romei*, București, Editura Cartea Românească, 1973, document nr. LX, p. 291. Documentul este semnat, iar Ioan Dimitriu Snagov, în urma cercetărilor întreprinse în arhive a arătat că semnătura îi aparține lui Șincai. Investigațiile cele mai recente îi aparțin Laurei Stanciu care, căutând în arhive urmele lui Petru Maior, a văzut acest document, arătând că grafia acestuia aparține indubitabil istoricului de care s-a ocupat.

⁷ Pentru segmentul celor care pledează pentru reținerea din motive de stat indicăm lucrările: Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, p. 249: „...fu oprit din porunca împărătesei Maria Teresia în Viena, pentru un an, în seminarul Sfânta Barbara, al cărui prefect era Samuil Clain”; Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, volumul II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 165: „... împărăteasa îi porunca să rămâie pentru a face studii de metodă, de canoane și de drept”; Manole Neagoe în prefața la *Gheorghe Șincai. Opere*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. XXV: „...Șincai se oprește din ordinul împărătesei Maria Tereza”; Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la origini până în 1830*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 455: „...Șincai fu oprit la Viena din ordinul Mariei Tereza pentru a studia la Colegiul Sfânta Barbara, metoda conducerii școlilor naționale”; Alexandru Papiu-Ilarian, *Viața, operele și ideile lui Gheorghe Șincai*, București, Tipografia Națională, 1969, p. 15: „...se oprește din porunca Mariei Tereza la Viena”; Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 32: „...în capitala Imperiului a fost reținut din motive de stat. Se intenționa pregătirea sa în cadrul Metodului Normal pentru a ocupa un post de frunte în educarea și organizarea învățământului român din Transilvania a cărui dezvoltare, pe bazele fidelității față de Casa de Austria intra în vederile cele mai apropiate ale politicii susținute de Maria Tereza”.

⁸ Pentru segmentul celor care pledează pentru reținerea din motive financiare și pentru continuarea studiilor, a se vedea lucrările: Ioan Dimitriu Snagov, *Românii în arhivele Romei*, București, Editura Cartea Românească, 1973, p. 27: „...a admite

Elegia lui Gheorghe Șincai în varianta traducerii lui Teodor Naum (1940)⁹ unde se preferă primul sens al verbului tranzitiv latin **iubeo** și anume „a porunci.” Dicționarul latin¹⁰ dă într-adevăr ca prim sens al verbului „a porunci” dar acesta suportă și alte sensuri ca „a îndemna” și „a alege” care într-o traducere ar schimba cu totul înțelesul propoziției. De altfel, o variantă mai recentă a traducerii **Elegiei**, aparținând poetului Vasile Sav¹¹ care, spre deosebire de vechiul traducător, revine la metrul original latin permite o reconsiderare a operei în căutarea unor concluzii care să ducă la o închidere permanentă a dosarului istorico-literar al **Elegiei**. Cel de-al doilea segment menționat a preferat argumentarea ipotezei susținute în baza analizei corespondenței lui Șincai și Maior cu Congregația din perioada respectivă.

Una din certitudini este aceea că, cei trei alumni români ajung la Viena fără nici un fel de resurse financiare, așa cum rezultă din scrisoarea către Congregație din 14 iulie 1779: „*Fiind lipsiți de cele necesare călătoriei am fost siliți să rămânem câțeva vreme în acest Oraș Regesc.*”¹² Documentul constituie unul din principalele puncte de plecare în analiza rațiunilor care i-au determinat pe Șincai și pe Maior să rămână, în ciuda faptului că cel de-al treilea coleg al lor, Ioachim Pop, împreună cu bielorusul Thomaso Obrech au reușit să plece spre casă chiar și cu resurse puține.¹³ Radiografierea scrisorii, cu abilitate concepută, dă ca principal motiv pentru rămânerea la Viena continuarea studiilor, reflectând totodată un gest extrem de îndrăzneț al celor doi, și anume punerea Congregației în fața unui fapt împlinit: „*...ne-am dus la un oarecare Consilier al Majestății Sale din Cancelaria Transilvaniei iar el întrebându-ne dacă am studiat la Roma dreptul canonic și pentru că noi am răspuns că nu am studiat ne-a îndemnat vehement ca imediat să rămânem aici un an de zile pentru a face studiile de drept: ceea ce noi facem acum, interni în Colegiul Theresianum la Sfânta Barbara.*”¹⁴ Nicăieri în scrisoare nu apare numele împărătesei Maria Tereza. Consilierul

teza că Gheorghe Șincai și Petru Maior au rămas la Viena din ordinul împărătesei sau din motive de stat, înseamnă, pe lângă faptul că ei au acționat direct în slujba curții imperiale, ceea ce contrazice evoluția istorică, o explicație care le amputează personalitatea”; Laura Stanciu, **Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)**, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 136.

⁹ Teodor Naum, **Elegia**, în **Gând românesc**, VIII, 1940, nr 1-4, p. 54-59.

¹⁰ Gh Guțu, **Dicționar Latin-Român**, Ediție revăzută și completată, București, Editura Științifică, 1993.

¹¹ Ioan Chindriș, **Poezia lui Gheorghe Șincai**, în **Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj**, XXIX/1988-1989, Cluj-Napoca, p. 400-433.

¹² Ioan Dimitriu Snagov, **op. cit.**, document nr. LXIII, p. 297.

¹³ **Ibidem**, p. 25.

¹⁴ **Ibidem**, p. 297.

menționat nu este altul decât Ștefan Costa a cărui sugestie trebuia să fie dublată de asentimentul Romei, cu care Șincai și Maior nu aveau de gând atunci să strice relațiile. Avem așadar pe de-o parte tentația noului și a diversității vieneze care deschidea totodată perspectiva afirmării naționale, foarte puternică pentru cei doi, iar pe de altă parte conștientizarea din partea lor că statutul de călugăr și angajamentele luate în fața Congregației îi obligau la o motivație cel puțin formală față de aceasta. Putem afirma fără nici un fel de dubiu că anul 1779 este pentru Gheorghe Șincai și Petru Maior un moment de răscruce, atmosfera vieneză seducându-i pe amândoi în egală măsură, constituindu-se într-o alternativă tentantă și mai ales de viitor. Pentru moment se preferă calea de mijloc și declararea fidelității față de Congregație: „...*nu ne îndoim că Eminentza Voastră și Sacra Congregație pe care o considerăm și o venerăm ca pe mama noastră ne va aproba purtarea noastră fiind că vă este cunoscut că dreptul canonic ne este foarte necesar, de asemenea și limba germană care se predă în școlile normale.*”¹⁵ Opțiunile de mai târziu vor da adevărata măsură a importanței popasului vienez în formarea lor ca ilumiști dar și ca funcționari ai Imperiului.¹⁶

Analiza logică a informației din document lasă să se întrevadă dorința celor doi de a nu scăpa această ocazie, favorabilă afirmării culturii naționale, dar și cercetărilor personale începute la Roma. Necesitatea sporirii cunoștințelor în domeniul dreptului canonic apare ca un simplu pretext,¹⁷ cu atât mai mult cu cât dreptul canonic predat în Universitatea vieneză era total diferit față de cel de la Roma.

În acord cu noua politică, orientată spre transformarea intelectualilor în piloni ai statului absolutist, Curtea vieneză, care urma să-i subvenționeze pe cei doi, a aprobat ca pentru un an aceștia să învețe dreptul canonic și să urmeze școala normală din Viena. Acordul vienez, dictat din rațiunile politicii imperiale care experimenta cu succes noul sistem de învățământ conceput de Felbiger, este dublat de acordul Congregației, atent formulat și destinat să sugereze respectarea statutului și a misiunii pentru care au fost destinați Șincai și Maior: „...*vă îndemn să păstrați cu deosebită grijă puritatea învățaturii pe care v-ați însușit-o la acest Colegiu Urban.*”¹⁸ Astfel, logica faptelor, denotă că, în dorința lor de a rămâne la Viena și de a-și completa studiile și implicit propriile

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ A se vedea pentru importanța stagiului vienez în opțiunile viitoare ale lui Șincai care se va orienta spre o carieră laică: Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774-1805*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966 precum și Ioan Dimitriu Snagov, *op. cit.*, documentele nr. LXVI, p. 309, LXVII, p. 310, CXII, p. 429, CXXIX, p. 497.

¹⁷ Maria Protase, *op. cit.*, p. 57.

¹⁸ Ioan Dimitriu Snagov, *op. cit.*, document nr. LXIV, p. 301.

cercetări, Gheorghe Șincai și Petru Maior s-au folosit cu prudență de împrejurările respective și au făcut demersuri în limitele legale către stat și biserică, mai ales că la Roma, Șincai fusese sprijinit în cercetare în mod deosebit, având acces la fonduri secrete și cărți interzise. Una din cele mai bune dovezi că Șincai a înțeles să profite de noul climat și să-și continue cercetările personale începute la Roma este publicarea *Elementelor...*(1780), în colaborare cu Samuil Clain, cei doi inaugurând astfel o nouă etapă în istoria limbii și a literaturii române. Documentele epocii, în principal corespondența cu Congregația, trădează o anumită complicitate din partea alumnilor români, cauzate de tentația atât de puternică a climatului vienez, care venea să ofere o perspectivă cu totul nouă, laică. Motivele de stat, formulate regăsită la Șincai în *Elegie*, varianta traducerii lui Naum, reprezintă mai degrabă o încadrare în trendul epocii căreia Șincai și Maior nu au ezitat să-i subscrie. *Elegia*, principala mărturie biografică despre perioada vieneză a lui Gheorghe Șincai, este un tip de sursă care permite o libertate mai mare de exprimare, adesea însoțită și de tendința exagerării la care se adaugă și cele două tipuri de traduceri, care lasă loc interpretărilor diferite în această problemă. Cert este că, atât Șincai cât și Maior, înțeleg să se înscrie în noua orientare promovată de Viena, intuind noi oportunități pentru români în condițiile politicii reformiste a Imperiului și în același timp să-și îmbogățească profilul intelectual cu acumulări laice.

Anul 1779 aducea așadar pentru Gheorghe Șincai o nouă posibilitate însemnată: confruntarea în plan spiritual cu cele mai înalte tendințe și concepții ale vremii precum și contactul cu una din cele mai moderne forme de învățământ implementată în Imperiul Habsburgic. Dintre sursele străine care au alimentat spiritul veacului, deosebit de important este galicanismul, prin amprenta lui Claude Fleury asupra cursurilor de drept canonic de la Universitate ale lui Paul Joseph von Riegger, și jansenismul cu ideea bisericii de stat care câștigă tot mai mult teren.¹⁹ Viena iozefină se deschide unei adevărate emulații intelectuale novatoare în care se încrucișează variate experiențe culturale ce vor suferi fără nici o excepție o interpretare dominată de pragmatismul despotismului luminat.

Noul cuvânt de ordine este diversitatea, sesizabilă la toate nivelurile, de la Universitate, cercuri academice, biblioteci și până la relațiile interumane. La Viena, Șincai și Maior ajung într-un climat cu totul diferit de acela al Colegiului clerical din Roma. Din anul 1750 învățământul începe să constituie o problemă politică și administrativă, un mijloc de realizare, printr-o educație uniformă, a unității și coeziunii spirituale a Imperiului multinațional. O atenție particulară

¹⁹ Maria Protase, *op. cit.*, p. 47.

este acordată studiilor de drept menite să formeze noi cadre.²⁰ Anul școlar 1779-1780 încheia un deceniu care echivala cu perioada fundamentării învățământului elementar și cu restructurarea Universității în sens luminist. Reformarea facultății de Teologie, începută încă din 1759, desființarea Ordinului iezuit în 1773, impunerea școlii de stat fac din Viena deceniului nouă o Vienă laică, un câmp deschis înnoirilor, ce trebuia să fie un fel de carantină purificatoare și un mijloc de remodelare intelectuală în sensul luminismului austriac.

În capitala Imperiului, Gheorghe Șincai și Petru Maior nu au beneficiat de nici un fel de bursă de studiu, de aici și dificultatea regăsirii lor în matricolele vremii, riguros întocmite, disponibile astăzi în arhivele vieneze. Bibliografia disponibilă arată, totuși, că aceștia au urmat cursurile Școlii normale „Sf. Anna,” necesare unei pregătiri în spiritul noii politici de stat ce viza reorganizarea școlilor elementare în Transilvania, în sensul celei mai recente legiferări din domeniul învățământului austriac: *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal, Haupt und Trivialschulen* (1774).²¹ Astfel, înscriindu-se în tendința generală a epocii dominată de reformism Gheorghe Șincai și Petru Maior, fie din interiorul sau din exteriorul sistemului educațional, își vor completa și mai ales își vor nuanța cunoștințele dintr-o perspectivă cu totul nouă, urmărind și însușirea limbii germane, atât de necesară în noile condiții.

La școala normală „Sf. Anna,” organizată pentru studierea formelor didactice nou introduse în învățământul elementar din întreg Imperiul, Șincai urmează cursul de metodică și catehică sub conducerea cunoscutului Ignatius Felbiger. Certificatul său de absolvire din 2 martie 1780 poartă semnătura celebrului reformator²² al învățământului austriac adus special din Prusia pentru acest lucru. Bibliografia de specialitate a construit această afirmație în baza celor susținute de însuși Gheorghe Șincai în *Elegie*, dar certificatul conținând celebra semnătura a lui Felbiger nu a fost încă găsit în arhivele vieneze. Lecțiile au un caracter eminent practic și mai ales o însemnătate particulară în perspectiva organizării școlilor naționale destinate românilor. Ipoteza, atât de

²⁰ *Ibidem*, p. 58.

²¹ Domokos Kosáry, *Culture and society in Eighteen Century-Hungary*, Budapest, Central European University Press, 1978, p. 98.

²² Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 122. Informația de bază pleacă de la *Elegia* lui Șincai, este preluată apoi de Nicolae Iorga, Lucia Protopopescu și, în final, Pompiliu Teodor. Cercetările viitoare vor fi cele care vor confirma sau vor infirma afirmațiile referitoare la certificatul de absolvire al lui Șincai în condițiile în care acesta nu a beneficiat de nici o bursă pentru frecventarea vreunei forme de învățământ.

vehiculată în istoriografie, că Gheorghe Șincai ar fi urmat în mod special aceste cursuri pregătindu-se pentru viitoarea funcție de director, pe care o va îndeplini din 1782, mai întâi ca director al Școlilor de la Blaj și apoi al tuturor școlilor românești, iese din discuție deoarece la vremea respectivă Samuil Micu, pe care împărăteasa Maria Tereza îl numește prefect de studii (vice-ephemeris) părea mult mai potrivit pentru această misiune.²³

Un alt segment, care rămâne încă neclarificat, este cel referitor la urmarea de către Șincai și Maior a cursurilor Facultății juridice în ambele semestre ale anului școlar 1779-1780, prin asistarea la prelegerile de drept natural impregnate de spiritul lui K. A. M. Martini, dreptul ginților și dreptul canonic, cursuri de natură să le furnizeze argumentația științifică de esență luministă pentru viitoarea lor activitate politică și militantă.²⁴ Mai mult, Gheorghe Șincai obține și un certificat de studii pe care îl reproduce în notele *Elegiei*. Certificatul este semnat de profesorul de drept canonic J. Pehem și datat 15 martie 1780.²⁵ Din ultimele cercetări asupra perioadei vieneze rezultă însă că nici Gheorghe Șincai și nici Petru Maior nu au fost înscriși la nici una din facultățile Universității vieneze.²⁶ Supoziția că aceștia au frecventat cursurile fără a fi înscriși în matricolele Universității poate să stea în picioare ținând cont de influența vieneză detectabilă în operele și atitudinile celor doi și de insistența lor de a nu scăpa ocazia de a rămâne în capitala Imperiului și de a fi părtași la marile transformări aflate în plină desfășurare. Recentele cercetări aruncă o lumină cu totul nouă și asupra motivului rămânerii pentru un an la Viena în vederea completării cunoștințelor de drept canonic care se prezintă astfel mai mult ca o opțiune personală, decât o constrângere oficială venită din partea statului.

Timpul petrecut la Viena de Gheorghe Șincai și, mai ales, perioada mai-noiembrie, adică intervalul dintre sosirea la Viena și începerea cursurilor, reprezintă o perioadă în care se stabilesc relații benefice cu personalități ale timpului, care îl vor îndruma în special în direcția continuării cercetărilor începute la Roma. Primul contact este stabilit, atât de Șincai cât și de Maior, cu nunțul apostolic Iosif Garampi care devine un nou protector pentru cei doi, înlocuindu-l cu succes pe Ștefan Borgia de atenția căruia Șincai s-a bucurat la Roma în mod special. Ajutorul lui Iosif Garampi apare menționat în notele *Elegiei*, note din care rezultă că „a cercetat el însuși de bună voie cărți și manuscrise referitoare la scopul și studiul meu, dându-mi descrierea și larga

²³ Ioan Dimitriu Snagov, *op. cit.*, p. 27.

²⁴ Maria Protase, *op. cit.*, p. 60.

²⁵ Serafim Duicu, *Pe urmele lui Gheorghe Șincai*, București, Editura Sport Turism, 1983, p. 48.

²⁶ Laura Stanciu, *op. cit.*, p. 130.

*folosință a lor.*²⁷ În această perioadă poposește la Viena și Samuil Micu, directorul de studii de la „Sf. Barbara,” grație căruia Șincai și Maior ajung să cunoască bibliotecile ardelenilor Alexandru Fiscuții și Ștefan Solcici,²⁸ susținătorii de mai târziu ai candidaturii lui Ioan Bob la scaunul episcopal. Diversitatea bibliotecilor, de la clasicii latini, Virgiliu, Horațiu, Plaut, Juvenal, Titus Livius, Suetonius, Tacit, până la cărți ce puteau fi văzute fără pecețile cenzurii papale, Erasmus, Hugo Grotius, Wolff, Muratori, Martini, Fleury, gramatici sau dicționare, toate acestea și-au pus amprenta asupra evoluției spirituale a celor doi. Pentru Șincai de pildă, din această perioadă datează primele preocupări pentru studiul limbii, direcție în care va fi încurajat constant de Samuil Micu. O altă bibliotecă ce s-a deschis pentru Șincai este cea a bibliofilului Andrei Hadik,²⁹ prezident al cancelariei de război și în egală măsură om al cărții. Peste ani, istoricul român avea să reîntâlnească această bibliotecă în peregrinările sale la Buda, în casa lui Martin Kovachich, fiul lui Andrei Hadik. **Elegia** constituie din acest punct de vedere o sursă principală pentru contactele lui Gheorghe Șincai la Viena. De aici aflăm despre legăturile cu lumea învățaților: Daniel Cornides, cu istoricii Iosif Benko, Sulzer. Pentru fiecare dintre aceștia Șincai are numai cuvinte de apreciere. Învățăturii slovac Daniel Cornides, Șincai îi acordă cea mai înaltă prețuire, subliniată adesea în **Cronică**: „preaînvățatul Daniil Cornides³⁰..., de carele mai învățat n-au avut coroana ungurească pe vremea mea.”³¹ De asemenea, Șincai îl apreciază pe Iosif Benko pentru a sa **Transilvania** ilustrată cu „preaînvățatele comentarii.”³² Despre legăturile cu Sulzer aflăm din prefața **Elementelor** în care apare următoarea informație: „...Cronica manuscrisă a lui Constantin Miron, logofătul Țării Moldovei, pe care de curând ne-a dat posibilitatea s-o citim preaeruditul și deopotrivă preaînvățatul domn Francisc Iosif Sulzer...”³³ Pentru Șincai familiarizarea cu realizările istoriografice ale vremii nu s-a făcut însă în mediul universitar. În acord cu ideologia Luminilor, nici profesorii și nici programele

²⁷ Mircea Tomuș, *op. cit.*, p. 33.

²⁸ Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 105.

²⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 168.

³⁰ Gheorghe Șincai, **Hronica românilor**. Ediție îngrijită și Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și Note de Manole Neagoe, București, Editura pentru Literatură, 1969, tom II, p. 117.

³¹ *Ibidem*, tom I, p. 400.

³² Mircea Tomuș, *op. cit.*, p. 34.

³³ **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae**, în **Școala Ardeleană**. Ediție critică, note, bibliografie și glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, Editura Minerva, 1983, vol I, p. 22.

nu deschid vreo perspectivă acestei discipline care nu concurează pentru o poziție de top. Continuarea cercetărilor personale începute la Roma vor fi impulsionate de contactul permanent cu Samuil Micu, preocupat în acea perioadă de traducerea *Istoriei ecleziastice* a lui Fleury și prin lecturile și schimbul de opinii din cadrul Seminarului „Sf. Barbara.” Prin intermediul lui Samuil Micu intră în colecția lui Șincai o copie din *Cronica Bălăcenească*,³⁴ folosită apoi în redactarea *Cronicii* neamului, proiectul său de căpătâi. Bibliotecile și arhivele au fost cercetate minuțios în vederea culegerii de informații pentru *Cronică*, documente ce priveau Moldova până la anul 1775, iar Țara Românească până la 1705.³⁵ Legăturile cu funcționarul imperial Ștefan Costa aveau să-i furnizeze un important document despre scurta domnie a lui Mihai Viteazul în Transilvania, *Duo Comitua Transilvanica celebrata sub Michaele Principe Transalpiniae Valachiae*.³⁶ Zelul lui Șincai este atât de mare încât într-un an ajunge cu colecția de documente de la volumul XIX la volumul XXVII.

Nu trebuie omis nici rolul conferințelor și prelegerilor ținute de personalități care vizitau la acea vreme universitatea. Chiar în anul în care se aflau la Viena, în Aula Universității s-a ținut o conferință pe probleme de istoria Transilvaniei care, cu siguranță a stimulat și a încurajat apetitul celor preocupați de această problemă.³⁷ Atmosfera generală, impregnată de spiritul lui Pufendorff, Wolff, de febronienii Eybel, Rigger, nu putea să-i lase indiferenți nici pe Șincai și nici pe Maior. De asemenea, trebuie amintit rolul custozilor din Biblioteca Universității vieneze, reorganizată după desființarea ordinului iezuit, care beneficiau de o înaltă pregătire (*custodes primii* erau profesori universitari)³⁸ și care orientau lecturile în acord cu spiritul vremii. Dovadă a faptului că Șincai a beneficiat din plin de această atmosferă stimulativă și că a urmărit, în paralel cu formarea sa ca viitor funcționar al statului să-și continue cercetările personale, este colaborarea cu Samuil Micu la *Elementa* (1780) căreia Șincai îi redactează prefața. În corpul acestei gramatici, Șincai ar fi dorit să tipărească și un dialog despre originea românilor dacă ar fi permis cenzura Vienei.³⁹

³⁴ Ioan Dimitriu Snagov, *op. cit.*, p. 27.

³⁵ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 168.

³⁶ Mircea Tomuș, *op. cit.*, p. 35.

³⁷ Laura Stanciu, *op. cit.*, p. 126.

³⁸ *Ibidem*, p. 128.

³⁹ Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, Tipografia Lumina, 1944, p. 249.

Perioada în care Gheorghe Șincai s-a aflat la Viena alături de Petru Maior a constituit față de Roma o alteritate benefică, un prilej de reaşezare a opţiunilor și o certă orientare spre iozefinism. Noua activitate de organizare a învățământului, aflată la Viena în plină desfășurare îl prinde pe Șincai, cu atât mai mult cu cât acesta se pregătește să se întoarcă în mediul școlilor de la Blaj, conștient de necesitatea de reformare a învățământului românesc. Pe de altă parte, la fel de importantă ne apare desăvârșirea profilului iluminist prin contactul cu cele mai înalte spirite și tendințe ale Vienei, răsfrânt în operele sale. Fără a recurge la o comparație cu perioada romană (1774-1779), popasul făcut în anii 1779-1780 reprezintă intrarea într-o atmosferă diferită, dinamică ce îl seduce definitiv așa cum vor arăta opțiunile de mai târziu.

The Perspective of Diversity in Vienna During the Enlightenment. Gheorghe Șincai' s Viennese Halt, 1779-1780

Abstract

In 1779, after finishing their studies at „De Propaganda Fide” College, Șincai, Maior and Ioachim Pop return home, but their way back leads them through Vienna, the European capital of political, cultural and ideological changes. Șincai and Maior decided to remain in the imperial capital, but the reason for staying there is still questionable: did the empress Maria Tereza stop them for state interest or it was their personal choice? More than that, it is well-known the fact that their financial resources were limited and the lack of money could be a good reason for their delay. Another reason could be represented by their particular interest in canonical law; and it was a perfect chance for them to study it.

We may say that Șincai and Maior seized the opportunity to continue their studies and, of course, their private researches. They were not stipended students at Vienna; thus, it is quite difficult to find them among the other students in „Sf. Ana” College registers. But we know that they were prepared for the new organizational model of imperial schools.

It is obvious that Vienna represented a turning point in Șincai' s career, not just because of his studies, but because of the people he met there, the new ideas he came into contact with, because of the new Viennese tendencies he latter applied in Romanian communities.